

УДК 330.322

Галина Машлій, Олена Сороківська, Ярослав Шевчук

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ІНВЕСТИЦІЇ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ: СТАН ТА НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ

***Анотація.** У статті проаналізовано сучасний стан інвестиційної діяльності в основний капітал України та, зокрема, Тернопільської області. Запропоновано напрями активізації інвестиційної діяльності.*

***Ключові слова:** інвестування, інвестиції в основний капітал, структура інвестицій, інвестиційний процес, інвестиційна активність.*

Галина Машлий, Алена Сорокивская, Ярослав Шевчук

ИНВЕСТИЦИИ В ОСНОВНОЙ КАПИТАЛ: СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ

***Аннотация.** В статье проанализировано современное состояние инвестиционной деятельности в основной капитал Украины и, в частности, Тернопольской области. Предложены направления активизации инвестиционной деятельности.*

***Ключевые слова:** инвестирование, инвестиции в основной капитал, структура инвестиций, инвестиционный процесс, инвестиционная активность.*

Halyna Mashliy, Olena Sorokivska, Yaroslav Shevchuk

INVESTMENT IN FIXED ASSETS: STATUS AND TRENDS ACTIVIZATION

***Abstract.** The article analyzes the current state of investment in fixed capital of Ukraine and, in particular, Ternopil region. Presents directions of investment activity.*

***Key words:** investment, investment in fixed capital investment structure, investment process, investment activity.*

Постановка проблеми. Необхідною передумовою зростання економічного потенціалу будь-якої країни є забезпечення достатніх обсягів інвестицій в її економіку. У цьому важливе місце посідають інвестиції основний капітал, які забезпечують можливість оновлення технічної бази виробництва, використання сучасних ресурсозберігаючих, екологічно безпечних та високоефективних технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інвестиційної діяльності в Україні розглядалися у працях таких вчених, як Вербицької Г. Л. та Чапран С. П. [1], Вініченко І. І. [2], Носова О. [3], Палки І. [4], Пирого О. В. [5], Самойлової Т. [6], Сугай Т. Ю. [8], Федоренко В. Г. [9;10] та інших. У публікаціях вищезгаданих дослідників розглядалися питання формування інвестиційного клімату в Україні, залучення і використання іноземних інвестицій, впливу інвестування на економічний розвиток підприємств, управління інвестиціями.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Не зважаючи на те, що питання залучення інвестиційних ресурсів та створення сприятливого інвестиційного клімату держави розглядалися багатьма дослідниками, особливої уваги вимагає дослідження процесів інвестування саме в основний капітал, які раніше не знайшли належного місця у наукових публікаціях попередніх авторів. При цьому слід врахувати, що фінансове забезпечення процесу його формування є передумовою для успішного здійснення операційної діяльності суб'єктів господарювання та забезпечення її ефективною матеріальною базою.

Постановка завдання. Метою даної статті є виявлення сучасних тенденцій процесу інвестування в основний капітал, а також узагальнення науково-практичних підходів до виявлення проблем залучення інвестиційних ресурсів в економіку України та встановлення напрямів активізації інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Динаміку інвестицій в основний капітал в Україні за минулий період представлено на рис. 1.

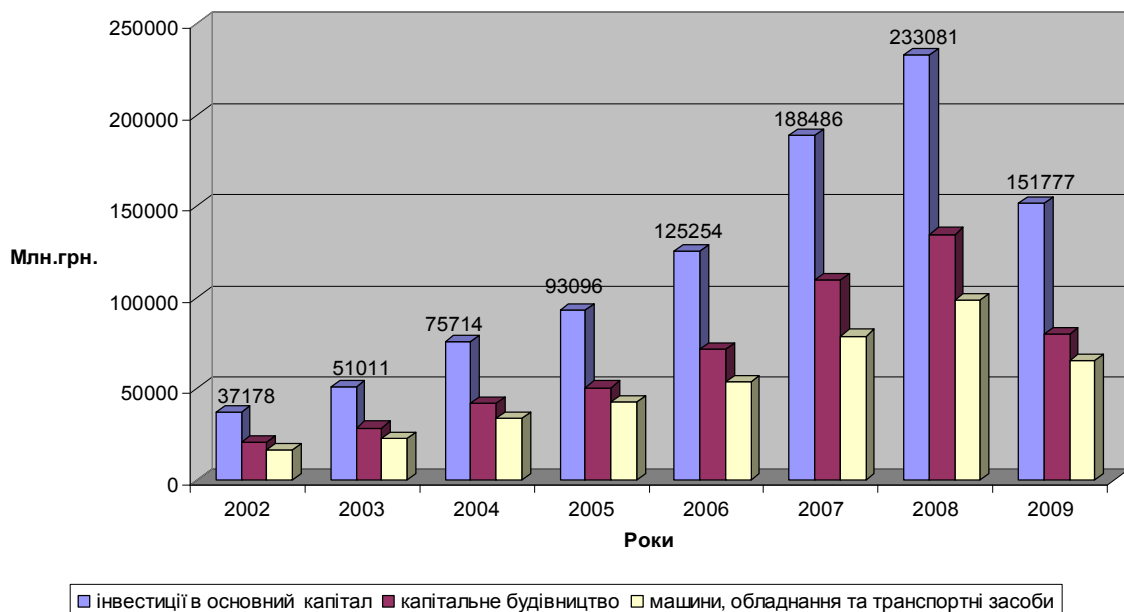

Рис. 1. Динаміка інвестицій в основний капітал в Україні [12]

Протягом 2002-2008 років (рис. 1) в Україні спостерігалась тенденція стабільного зростання величини інвестованих коштів як у вітчизняний основний капітал загалом, так і по його основних напрямках – у капітальне будівництво та придбання, реконструкцію і модернізацію машин, обладнання та транспорту. Так, за вищезгаданий період обсяги даних інвестицій зросли майже у 6,3 рази (без врахування темпів інфляції). Проте у 2009 році спостерігалось суттєве зниження капіталовкладень, що відбувалось на фоні загальної економічної кризи, яка зумовила призвела до суттєвого зниження ділової активності на інвестиційному ринку. Структура інвестицій в основний капітал в Україні за джерелами фінансування у 2008р. наведена на рис. 2.

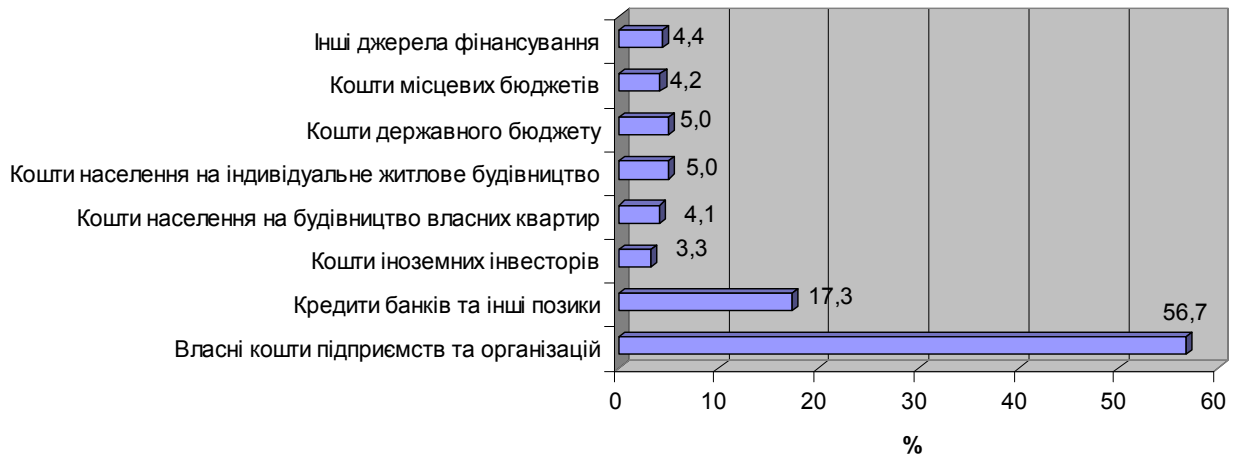

Рис. 2. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування у 2008 р.

З даних (рис. 2) можна побачити, що власні кошти підприємств та організацій займали домінуючу роль у структурі вкладень в основний капітал – 56,7%. На другій позиції знаходились кредити комерційних банків та інші види позик. За ними слідували кошти населення на індивідуальне житлове будівництво (5,0%), кошти державного (5,0%) та місцевих бюджетів (4,2%), кошти населення на будівництво власних квартир (4,1%). Інші джерела фінансування становили 4,4% від загального обсягу інвестицій в основний капітал [12].

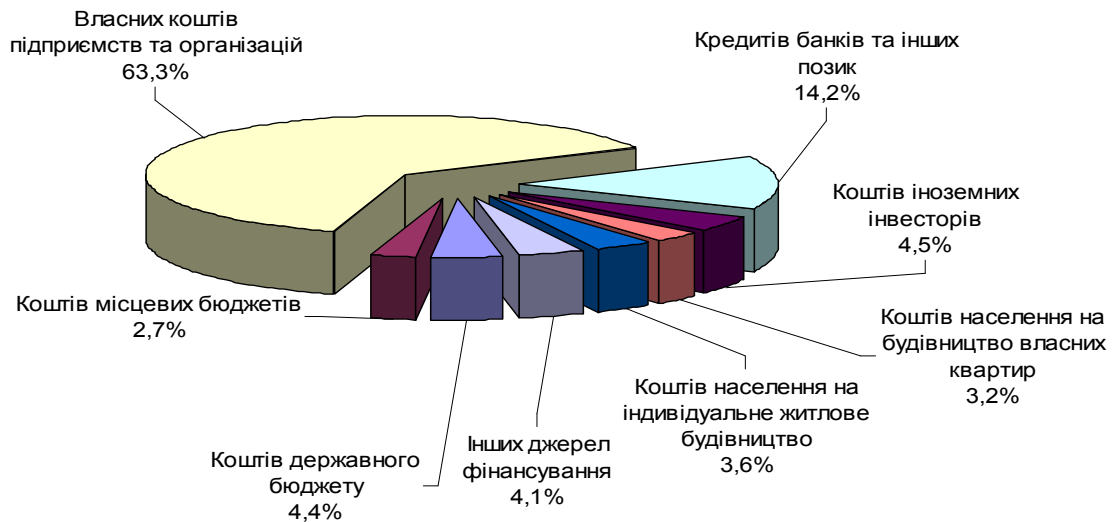

Рис. 2. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування у 2009 р. [12]

Проведений аналіз джерел фінансування інвестицій в основний капітал у 2009 році засвідчив, що із загальної величини інвестованих коштів у сумі 151777 млн. грн. у розрізі окремих джерел було залучено за рахунок:

- коштів державного бюджету – 6687 млн. грн., або лише 4,4% від загального обсягу залучених інвестицій в основний капітал. У вартісному вираженні це становило лише 57,8% від рівня попереднього року. Такі дані свідчать про недостатність державного фінансування необхідних капіталовкладень в економіку, що значно поглибилося кризовими явищами;

- коштів місцевих бюджетів – 4161 млн. грн., або 2,7 % від всього обсягу залучених інвестицій в основний капітал, а у вартісному вираженні це складало 41,9% від рівня 2008 року. З наведених даних можемо зробити висновок про брак державного фінансування капіталовкладень і на місцевому рівні, що на практиці призводить до виникнення проблем із

розвитком комунального сектору економіки та перекидання частини тягаря забезпечення розвитку соціальної сфери на населення даних регіонів;

- власних коштів підприємств та організацій – 96019 млн. грн., або 63,3% від загального обсягу залучених інвестицій в основний капітал. У вартісних одиницях це становило 79,3% від рівня попереднього року. Такі дані свідчать про те, що вітчизняні підприємства у дуже складних економічних умовах намагались максимально мобілізувати власні фінансові ресурси для задоволення інвестиційних потреб з метою ринкового виживання та розвитку. Про це свідчить той факт, що відсоток спаду обсягів інвестованих коштів за рахунок даних джерел був менший, ніж за рахунок державного фінансування;

- кредитів банків та інших позик. Сума залучених інвестицій за рахунок даного джерела становила 21581 млн. грн., що становило 14,2% від загального підсумку інвестицій в основний капітал і дорівнювало 53,3% від рівня 2008 року. Значне падіння обсягів кредитування пояснювалось фінансово-банківською кризою, що призвела як до браку реальних фінансових можливостей комерційних банків здійснювати кредитні операції, так і до більш обережної політики кредитних установ у даній сфері;

- коштів іноземних інвесторів – 6859 млн. грн., що дорівнювало 4,5% від всієї величини інвестицій в основний капітал і становило 90,4% від рівня попереднього року;

- коштів населення на будівництво власних квартир – 4792 млн. грн., що складало 3,2% від загального обсягу залучених інвестицій в основний капітал. Це становило 50,5% від рівня попереднього року. Така ситуація є свідченням того, кризові явища суттєво зменшили перспективи забезпечення добробуту українських сімей та покращення їх житлових умов та за рахунок власних коштів, погіршили соціальний статус населення, утруднили фінансові можливості інвестування у сферу нерухомості;

- кошти населення на індивідуальне житлове будівництво – 5502 млн. грн. Це становило 3,6% у структурі всіх вітчизняних інвестицій в основний капітал і було рівним 47,5% від значення даного показника за попередній період. Існуючі тенденції щодо даного джерела фінансування відображають загальні закономірності, що характерні і для попередньої складової структури капіталовкладень;

- інших джерел фінансування – 6176 млн. грн.

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності за 2009 рік зображена на рис. 3.

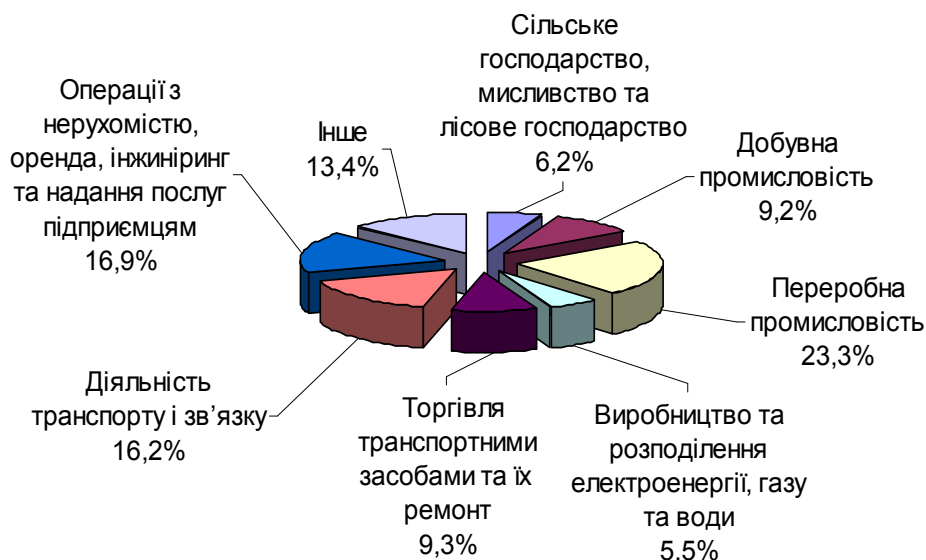

Рис. 3. Інвестиції в основний капітал в Україні за видами економічної діяльності за 2009 р. [12]

З даних (рис. 3) робимо висновок, що найбільшу частку інвестицій в основний капітал у 2009 році було спрямовано у переробну промисловість – 23,3%. Значну питому вагу також займали інвестиції в операції з нерухомістю, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям (16,9%) і транспорт та зв'язок (16,2%). На торгівлю транспортними засобами та їх ремонт припадало 9,3%, майже такий же відсоток – на переробну промисловість (23,3%). Порівняно невелика частка інвестицій була спрямована у сільське господарство, мисливство та лісове господарство (6,2%), а також виробництво та розподіл енерго- та водних ресурсів.

Загальні тенденції, виявлені у ході аналізу динаміки інвестиційного процесу в основний капітал в Україні, є також характерними і для Тернопільської області. Так, після сталого зростання обсягів інвестицій, що спостерігалось протягом 2000-2008 років, у 2009 році обсяги інвестованих коштів, що були спрямовані на капіталовкладення, зменшились порівняно з рівнем 2008 року на 1415,7 млн. грн., або на 49,8% і опустились до рівня 1427,8 млн. грн [7]. Спад обсягів інвестування в основний капітал торкнувся практично майже всіх районів Тернопільської області та самого обласного центру, крім Монастириського району, де спостерігалось зростання інвестицій в 1,43 рази. Найвищий відсоток зниження був характерний для таких районів як Козівський, де у 2009 році було залучено лише 15,5% інвестованих ресурсів від рівня попереднього року, Гусятинського (24,4%), а також Лановецького (27,3%), Шумського (28%) і Чортківського (35,0%) районів.

Проведені авторами дослідження рівня інвестицій в основний капітал, що припадає на одну особу, що проживає на певній території, дали можливість провести ранжування районів Тернопільської області за вищезазваним критерієм (табл. 1).

При цьому було здійснено поділ районів Тернопільської області на три групи – з високим, середнім та низьким рівнями інвестиційної активності за величиною обсягів інвестицій на одну особу. При цьому було виділено наступні групи регіонів:

а) з високим рівнем питомих інвестицій на одну особу. До регіонів даної групи було віднесені такі, для яких обсяг інвестованих коштів в основний капітал перевищував 1000 грн. на одного жителя, а відношення досліджуваного показника до середнього по області був більший 90%. Сюди увійшли сам обласний центр, Тернопільський, Підволочиський та Гусятинський райони. Отже, високим рівнем питомих інвестицій на одну особу характеризується досить мала кількість регіонів Тернопільщини;

б) з середнім рівнем питомих інвестицій в основний капітал на одну особу. Критеріями, що бралися до уваги при формуванні даної групи, виступали обсяг інвестованих коштів в основний капітал вище 500 грн. на одного жителя району, а відношення досліджуваного показника до середнього по області повинне було перевищувати 40%. До даної групи було включено Тербовлянський, Чортківський, Борщівський, Лановецький, Монастириський і Бучацький райони;

в) з низьким рівнем питомих інвестицій в основний капітал на одного жителя району. Дана група включила райони, у яких величина інвестованих коштів в основний капітал була нижчою від 500 грн. на одного жителя району, а відношення цього показника до середнього по області не перевищувало 40%. До складу вищезгаданої групи увійшли Шумський, Збаразький, Кременецький, Зборівський, Бережанський, Козівський, Заліщицький та Підгаєцький райони. Як бачимо, досить значна частина території Тернопільської області відчуває нестачу інвестованих фінансових ресурсів, що створює значні перешкоди на шляху її економічного розвитку.

Отже, сучасний стан інвестиційної діяльності в основний капітал в Україні а 2009 рік характеризувався негативними тенденціями до її спаду. Це було зумовлене як об'єктивними (в тому числі світова економічна криза), так і суб'єктивними чинниками.

Таблиця 1

Ранжування районів Тернопільської області за показниками інвестицій в основний капітал на одну особу у 2009 році (у фактичних цінах)*

Назва регіону	2008р. Сума, грн.	2009р.			Рівень інвестиційної активності за величиною інвестицій на одну особу
		сума, грн.	у % до 2008р.	у % до середнього показника по області	
м. Тернопіль	5666,7	2945,0	51,97	224,40	Високий
Тернопільський район	3988,1	1702,1	42,68	129,69	Високий
Підволочиський район	1769,2	1598,4	90,35	121,79	Високий
Гусятинський район	4992,6	1239,6	24,83	94,45	Високий
Теребовлянський район	1040,9	855,0	82,14	65,15	Середній
Чортківський район	2375,0	837,9	35,28	63,84	Середній
Борщівський район	1084,0	820,8	75,72	62,54	Середній
Лановецький район	2596,3	724,0	27,89	55,17	Середній
Монастириський район	492,1	720,8	146,47	54,92	Середній
Бучацький район	1310,2	535,1	40,84	40,77	Середній
Шумський район	1435,0	409,1	28,51	31,17	Низький
Збараський район	645,7	365,4	56,59	27,84	Низький
Кременецький район	680,6	312,0	45,84	23,77	Низький
Зборівський район	1021,0	299,8	29,36	22,84	Низький
Бережанський район	576,0	237,2	41,18	18,07	Низький
Козівський район	1415,1	223,1	15,77	17,0	Низький
Заліщицький район	657,0	222,0	33,79	16,92	Низький
Підгаєцький район	304,7	175,4	57,56	13,36	Низький
По області	2602,3	1312,4	50,43	100	-

* Власна розробка авторів на основі [7]

У цілому можна виділити наступні головні чинники, що перешкоджають успішному процесу як залучення коштів в основний капітал, так і їх використання:

- відсутність єдиної політичної лінії та чіткої економічної стратегії;
- високий рівень корумпованості влади;
- ігнорування необхідності в комплексних інституційних перетвореннях у країні;
- нестабільність законодавчої бази;
- високий рівень оподаткування;

- нерозвинутість ринкової інфраструктури;
- нестабільність та непередбачуваність майбутнього стану економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку. З метою покращення стану інвестування в Україні (в тому числі і на Тернопільщині) доцільно здійснити комплекс нижчезазначених заходів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях.

1. Подолання бюрократизму державної влади, чіткий розподіл функцій між її органами, подолання корупційності на різних рівнях державного управління.

2. Формування та втілення цілісної загальнодержавної економічної стратегії. При цьому доцільно взяти до уваги досвід сусідньої Польщі, яка при здійсненні глибоких реформ на початку 90-х років ХХ століття комплексно підійшла до вирішення різних економічних питань, зокрема, щодо розвитку державного сектора, лібералізації торгівлі, державної підтримки вітчизняного виробника, розширення внутрішнього ринку, подолання громіздкості та неефективності управлінського апарату в державі. Ці заходи сприяли зниженню ризику та формуванню сприятливого інвестиційного клімату в країні, що дало можливість залучити значні обсяги прямих іноземних інвестицій, активізувати зовнішню торгівлю, зміцнити міжнародні позиції [3, с.48].

3. Здійснення першочергового надходження бюджетних коштів на стратегічно важливі інвестиційні цілі, забезпечення жорсткого контролю за їх використанням.

4. Створення передумов для залучення прямих іноземних інвестицій, які здатні забезпечити впровадження інновацій як у сфері виробництва, так і в галузі менеджменту.

5. Забезпечення ефективного функціонування венчурного бізнесу та інституцій ринкової інфраструктури тощо.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у розробці детальної програми заходів щодо активізації інвестицій в основний капітал за різними напрямками його вкладення.

Використана література:

1. Вербицька Г. Л. Особливості залучення і використання іноземних інвестицій / Г. Л. Вербицька, С. П. Чапран // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2008. - № 624. – С. 169-174.
2. Вініченко І. І. Формування умов інвестування економічного розвитку підприємства / І. І. Вініченко // Економіка та держава. – 2008. - №8. – С. 38-40.
3. Носова О. Прямі іноземні інвестиції у трансформаційній економіці України / О. Носова // Економіка України. – 2000. - №5. – С. 47-51.
4. Палка Ігор. Аналіз впливу організаційно-економічних важелів на ефективність інвестиційної діяльності / І. Палка // Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. Серія: Економіка. – 2005. - №18. – С. 255-257.
5. Пирог О. В. Іноземні інвестиції як фактор економічного зростання в Україні / О. В. Пирог // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №5(№47). – С. 15-19.
6. Самойлова Т. Інвестиції капіталу та інвестиційний клімат в Україні / Т. Самойлова // Галицький економічний вісник. – 2009. - №1 (22). – С. 95-100.
7. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2009 рік. – Головне управління статистики у Тернопільській області, 2010 р.
8. Сугай Т. Ю. Стан інвестиційного клімату в АПК України / Сугай Т. Ю. // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №10 (112). – С. 19-24.
9. Федоренко В. Інвестиції та економіка України / В. Федоренко // Економіка України. – 2007. – №5. – с.12-16.
10. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент: навч. посібник. - 2-ге вид, доп. / В. Г. Федоренко– К.: МАУП, 2001. – 280 с.
11. Шкарпова Е., Цыпко Л. Зона критического инвестирования / Е. Шкарпова, Л. Цыпко Л. // Инвестгазета. – 2005. - №31 (508). – С. 4.
12. Офіційний сайт Держкомстату України // [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.